

Maxim Melnychuk,
kandydat nauk filozoficznych, adiunkt, docent
Narodowy Uniwersytet Gospodarki Wodnej i
Zarządzania Zasobami Naturalnymi, Równe
ORCID: 0000-0002-4299-968X
m.s.melnuchyk@nuwm.edu.ua

WIRTUALIZACJA KULTURY W PERSPEKTYWIE POSZUKIWAŃ NEORELIGIJNYCH W KONTEKŚCIE WSPÓŁCZESNOŚCI

Artykuł podejmuje problem wirtualizacji kultury w perspektywie badań kulturoznawczych i religijnych. Analizowana jest istota wirtualizacji i cybernizacji jako przejawów współczesnego świata w kontekście kultury religijnej chrześcijaństwa, a w szczególności katolicyzmu, który uległ przeobrażeniom pod naporem modernizacji europejskich tradycji kulturowych w XXI wieku. Należy zauważyć, że nowoczesna humanistyka traktuje współczesną rzeczywistość społeczną jako «społeczeństwo informacyjne», czyli jako kompleksową i wszechstronną komunikację. Proces wirtualizacji dotknął główne instytucje społeczne, a mianowicie instytucję religii, która jest podstawowym przedmiotem naszego badania. Wirtualizacja przestrzeni jest nie mniej istotnym tematem religioznawstwa i kulturoznawstwa, ponieważ kwestia wpływu procesu wirtualizacji na kształtowanie się modernizacji chrześcijaństwa pozostaje problematyczna, mimo praktycznego znaczenia. Ustalono, że istotą tego zjawiska jest przyczynowość modernizacji świata w ogóle, jako wymagania wyzwań współczesnej neokultury.

Słowa kluczowe: wirtualizacja kultury, katolicyzm, cybernizacja, kultura medialna, poświęcenie, internet, sacrum.

Максим Мельничук. Віртуалізація культури в ракурсі неорелігієзнавчих пошуків у сучасному інформаційному просторі

У статті розглядається проблема віртуалізації культури в ракурсі культурологічно-релігієзнавчих пошуків. Аналізується суть віртуалізації та кібернізації як проявів осучасненого світу в ракурсі релігійної культури християнства та католицизму, зокрема який трансформувався під тиском модернізації європейських культурних традицій у XXI ст. Зауважуємо, що сьогоденна гуманітарна наука розглядає сучасну соціальну реальність як «інформаційне суспільство», як стихію всебічної та всеосяжної комунікації. Процес віртуалізації торкнувся основних соціальних інститутів, а саме: інституту релігійного, котрий є головним предметом нашої розвідки. Віртуалізація простору є не менш актуальною темою релігієзнавчо-культурологічного дослідження, оскільки питання впливу процесу віртуалізації на формування осучаснення християнства залишається проблемним, незважаючи на свою практичну значущість. Установлено, що суть цього явища полягає в причинностях модернізації світу загалом як вимог викликів неокультури сьогодення.

Ключові слова: віртуалізація культури, католицизм, кібернізація, медіакультура, священне, інтернет, сакральне.

Maxim Melnychuk. Cultural virtualization in the view of neoreligious searches at the present time

The article deals with the problem of virtualization of culture in the perspective of culturological and religious research. The essence of virtualization and cybernization as manifestations of the modern world in the perspective of the religious culture of Christianity, and Catholicism in particular, which was transformed under the pressure of modernization of European cultural traditions in the XXI century, is analyzed. It should be noted that present humanitarian sciences consider modern social reality as an «information society», as an element of comprehensive and all-enforcing communication.

Our scientific study focuses on the need to demarcate between the virtual communication and arbitrary practices used in the IT world and the Internet. Our subject of research is not technology, but human changes in the perspective of its interactions with technology. While immersing in virtual reality, a person, in our opinion, acquires other structures of personality and identity, ie. another constitution; anthropological formation changes, and the person's virtualization brings, in particular, the virtualization of communication.

In the paper it was found out that to understand modern man and society, to make correct conclusions about current situation both in the spiritual and ecclesiastical life, as well as in the secular life, it is necessary first of all to reveal the polyphony of communication. Thus, the sphere of communication in the world community is in a continuous process of change, radical transformation and innovation.

The process of virtualization has affected the main social institutions, namely the institution of religion, which is the main subject of our study. Virtualization of space is a relevant topic of religious and cultural studies, as the issues relating to the impact of the virtualization process on the formation of the modernization of Christianity remains problematic, despite its practical significance. It is proved that the essence of this phenomenon lies in the causality of modernizations of the world in general to meet the challenges of today's neoculture.

Keywords: *virtualization of culture, Catholicism, cybernization, media culture, holy, internet, sacred.*

Trafność tematu badań. Religia i duchowość są ważnymi tematami dla wielu przedstawicieli pokolenia internetowego. Istnieje wiele internetowych zasobów treści religijnych w sieci World Wide Web: fora, sieci społecznościowe, portale informacyjne, blogi. Tematyka do komunikacji w sieci młodych wierzący zarówno jest różnorodna: zaczynając od Boga, kwestii religii i etyki, do problemów codziennych i rodzinnych. Kościół katolicki z powodzeniem wykorzystuje sieć WWW jako ważny środek komunikacji z wierzącymi. Katolicy mają własne radio i telewizję internetową, profile na portalu społecznościowym Facebook oraz na platformie wideo Youtube. Serwis informacyjny Kościoła rzymskokatolickiego został uruchomiony w połowie 2011 roku, a sam papież Benedykt XVI został użytkownikiem sieci mikroblogowania Twittera. Innymi słowy, młodzi wierzący aktywnie wykorzystują globalną sieć do wymiany informacji, nawiązywania i utrzymywania kontaktów z rówieśnikami na całym świecie.

Zainteresowanie Kościoła wirtualizacją kultury religijnej jako zjawiskiem współczesnym w ogóle, a w szczególności Internetem, jest szczególnym wyrazem jego wieloletniego zainteresowania mediami. Postrzegając je jako wynik historycznego rozwoju nauki, przez który ludzkość «porusza się» coraz dalej, ujawniając ukryte w całym stworzeniu możliwości i wartości, Kościół często wyrażał przekonanie, że są to «niesamowite wynalazki techniczne», które są już bardzo pomocne dla ludzi w ich potrzebach i mogą stać się jeszcze bardziej użyteczne, zwłaszcza w trudnej sytuacji społecznej w perspektywie współczesnych koncepcji.

Wszystko to jest ważnym i interesującym materiałem dla naszych badań naukowych, w kontekście badania nowego typu współczesnej kultury, a mianowicie zjawiska wirtualizacji chrześcijaństwa w dzisiejszych wyzwaniach.

Analiza badań i publikacji podstawowych. W. Bricken, M. Krueger i J. Lanier byli pionierami naukowych poszukiwań wirtualizacji jako fenomenu neokultury. W ostatniej dekadzie XX wieku kulturologi, filozofowie i krytycy sztuki skupili się na wymienionej problematyce. Problem wirtualizacji kultury w perspektywie wirtualizacji rzeczywistości wiąże się z nauką

ideą M. McLuhana, czyli badania środków komunikacji w świetle społeczno-kulturowych aspektów nowoczesności.

Obecnie nie istnieje jednego przyjętego rozumienia istoty takiego zjawiska jak wirtualizacja, która stała się złożonym określeniem różnych zjawisk końca XX wieku: telewizja multimedialna, informatyzacja w ogóle, w tym, w aspekcie kulturowym we współczesnym chrześcijaństwie, i w katolicyzmie w szczególności. Niektórzy badacze uważają cybernizację za wynik złożonych wzorców egzystencji i zasad współczesnego świata: badania naukowe S. Choruzego, R. Baryszewa, M. Nosowa, M. Openkowa, w pracach których status rzeczywistości wirtualnej jest określany przez identyfikację z realną egzystencją. Inni uważają, że zjawisko to ma podłoże ludzkościowo-przyczynowe i ujmuje je w szerokim kontekście kulturowym, w tym: F. Hammett, P. Lewi, S. Žižek, K. Czeszer. Warto zwrócić uwagę na obecność pewnych osiągnięć teoretycznych w tej kwestii w perspektywie przemian społecznych: badania J. Baudrillarda i J. Deleuze'a w perspektywie paradygmatu postmodernistycznego. Ukraińscy naukowcy (I. Dewterow, O. Odarenko) rozważają kulturowe i społeczno-filozoficzne aspekty wirtualizacji społeczeństwa głównie na podstawie koncepcji symulacji J. Deleuze'a i J. Baudrillarda. Wirtualizacja rzeczywistości, a zarazem kultury w ogóle, była przedmiotem badań kulturoznawczych, filozoficzno-socjologicznych i jest postrzegana jako integralny czynnik państwa Cyberii oraz realizacja postmodernistycznych zasad w kontekście «post-postmodernistycznej» kultury religijnej.

Prezentacja głównego materiału. Wirtualizacja kultury odbywa się w ogólnych kategoriach kulturowych i znajduje odzwierciedlenie również w kulturze chrześcijańskiej. Na przykład we wszystkich wiadomościach europejskich na początku marca 2010 r. pojawiała się informacja, że we Francji rozpoczęto «konsultacje duchowe» przez telefon za 0,34 euro za minutę. Zatem każdy, kto zadzwoni, ma możliwość odbycia spowiedzi telefonicznej lub wykwalifikowanej rozmowy na tematy religijne. I pomimo tego, że oficjalny Kościół (Konferencja Biskupów Katolickich Francji) od razu stwierdził, że nie ma nic wspólnego z tą usługą i nigdy nie zostanie zaakceptowany przez katolicyzm, samo pojawienie się takich projektów jest znaczące. W zeszłym roku w Internecie pojawiła się «prawdziwa szansa na prawdziwie anonimową spowiedź» – portal na Łotwie pod adresem <https://www.greksudze.lv/lv/greki> (z łotewskiego «spowiedź»). Tutaj każdy (w języku łotewskim) może swobodnie i za darmo wyznać popełnione grzechy. Jednocześnie użytkownikom zabrania się ujawniania swojego prawdziwego nazwiska, miejsca zamieszkania lub miejsca pracy. Wśród takich projektów jest rezonansowa wirtualna reprezentacja Ściany Płaczu: aby umieścić notatkę w Ścianie Płaczu, wystarczy zostawić wiadomość w wirtualnej reprezentacji sanktuarium.

Oprócz stron internetowych (o ich «kwalifikowalności» i jakości – osobny temat), nawet popularny serwis społecznościowy Twitter stał się środkiem do otrzymania wiadomości: tak należy zasubskrybować konto The Kotel (Kotel to jedna z nazw Ściany Płaczu) i wysyłać wiadomości o odpowiedniej treści. Sprawami organizacyjnymi (drukowanie i przenoszenie notatek do rzeczywistej (lub fizycznej?) Ściany Płaczu) zajmuje się anonimowy wolontariusz z Tel Awiwu. Podobnie «notatkę do kościoła» można pozostawić w Internecie (jak wskazano dla osób zbyt nieśmiałych lub ograniczonych, niezdolnych do osobistego uczęszczania do kościoła z powodów etycznych lub niezdolności). Dość często za takie usługi przewidziana jest dobrowolna lub obowiązkowa opłata (w formie płatnych wiadomości SMS lub za pośrednictwem internetowych pieniędzy, czasem symbolicznych, takich jak przydatne linki internetowe). O ocenę takich inicjatyw prosi się także przedstawicieli Kościoła. Oto odpowiedź słynnego teologa, teologa i filozofa Andrieja Kurajewa na pytanie «Czy możliwe jest uwielbienie online?»: «Myślę, że tak będzie. W końcu są transmisje usług telewizyjnych i jest to normalne. Ale musimy pamiętać, że to jest dla tych, którzy nie mogą chodzić do kościoła z powodu dzieci, własnej choroby, opieki nad chorymi lub z powodu oddalenia świątyni. Dla takich osób potrzebna jest oczywiście transmisja telewizyjna, radiowa, usługi internetowe. Jednak dla człowieka nadal ważne jest uczestnictwo, a nie tylko spojrzenie. W liturgii uczestniczymy w Ciele i Krwi Chrystusa, a nie można tego zrobić w rzeczywistości wirtualnej [6]. Na przykład przez Internet możemy zrobić wszystko, co w naszej mocy dla Boga: przesłać datki do świątyni, posłuchać kazania, wysłać formularz intencji mszalnych

o zdrowie. Ale to, co Bóg daje człowiekowi osobiście, nie jest przekazywane przez sieć, w tym, Jego łaska, przyjmowanie eucharystii». Odpowiedź jest jasna. Natomiast, czy można mieć «świętą stronę», podobnie do «świętej ikony» lub «świętego miejsca»? Naszym zdaniem, takie pytanie jeszcze nie jest trafnym w perspektywie analitycznego rozumienia problemu, jednak w badaniach neoreligii jedną z niezaprzeczalnie ważnych cech ich mocy sugestywnej jest cielesne zaangażowanie nauczania religijnego w życie codzienne. W świątyni «łatwiej» jest włączyć się do modlitewnej czci, stosować się do pewnego rytualizmu, który zapowiada zderzenie ze sacrum, świątym i numinosum.

Z teologicznego punktu widzenia kwestią otwartą (jeśli nie świadomie rozwiązaną) jest możliwość wirtualnego uczestnictwa w Sakramencie. Z jednej strony Kościół jest tradycyjny, a wszelkie innowacje cywilizacyjne muszą być «wstępnie przetestowane». Tak było z narodowymi tłumaczeniami Biblii, z elektryfikacją świątyń, z innymi innowacjami. Internet ma jednak jedną istotną cechę: jego gamingowy charakter. To właśnie specyfika braku osobistej odpowiedzialności budzi wiele wątpliwości. Telewizyjna transmisja Liturgii ma charakter informacyjny, a osoba pozostaje biernym obserwatorem. Prowadzimy wirtualną aktywność w Internecie. Przypominając znaczenie Internetu dla postępu i życia współczesnego człowieka religijnego (np. A. Kurajew mówi o Internecie jako o szansie na budowanie tak zwanych «mięśni teologii» [6]), hierarchowie kościelni obawiają się rozwoju tzw. «chrześcijaństwa o charakterze gamingowym». Tak, w Norwegii z inicjatywy opata świątyni w Hokksund Thora Egil Rayland kościół zamieścił na swojej stronie internetowej tekst specjalnej modlitwy, po przeczytaniu której i kliknięciu «OK» otrzymujesz wiadomość: «Gratulacje! Otrzymał zbawienie!» Pastor nie widzi nic haniebnego w swoim «wynalazku»: «Jeśli osoba, która czyta słowa modlitwy, jest szczerą, a jego serce nie ma złej myśli, Pan wysłucha odpowiednio takiej modlitwy, dając przebaczenia». W kulturoznawstwie i religioznawstwie takie zjawisko określa się jako «neochrześcijaństwo gamingowe» [2]. W kaplicy Św. Mikołaja Ugodnika procedura «instalowania» świecy to także zabawa: świecę można upuścić, aby ją położyć, trzeba kliknąć komputerową «myszką», co przypomina najprostsze gry komputerowe.

Zwróćmy uwagę na interesujący szczegół: pogląd o naturę ludzkiej egzystencji i społeczeństwa w perspektywie chrześcijaństwa i współczesnej nauki świeckiej w dużej mierze są podobne. Nauka kwalifikuje współczesną rzeczywistość społeczną jako «społeczeństwo informacyjne», jako element kompleksowej i wszechstronnej komunikacji: «Cokolwiek dzieje się w społeczeństwie, to wszystko – komunikacja» (M. Luhmann). W teologii chrześcijańskiej prawdziwe istnienie jest rozumiane jako komunikacja, «osobowe istnienie-komunikowanie się», i z tego powodu komunikacja jest w tym lub innym stopniu istotą zarówno człowieka, jak i społeczeństwa. Wynika z tego, że aby zrozumieć współczesnego człowieka i społeczeństwo, wyciągnąć właściwe wnioski na temat ich sytuacji zarówno w życiu duchowym, kościelnym, jak i w świecie, należy przede wszystkim zbadać, jak i jaki rodzaj komunikacji budują. Obecnie możemy stwierdzić, że sfera komunikacji w społeczności światowej jest w ciągłym procesie zmian, radykalnych przemian i innowacji. Zbliżające się przemiany są różnorodne, ale w całym ich szerokim zakresie istnieje niepodważalny rdzeń związany z nadejściem Internetu i szybkim rozwojem wirtualnych praktyk sieciowych. W świecie komunikacji międzyludzkiej komunikacja wirtualna, której rola i objętość rośnie lawinowo, staje się coraz bardziej powszechna. «Wirtualne zdecydowanie przeważa nad rzeczywistym» [4, s. 57], – stwierdził Baudrillard w ubiegłym stuleciu.

Przede wszystkim te procesy są dziś postrzegane jako technologia informacyjna oraz rozwój sektora IT. Jednak komunikacja jest zjawiskiem o dwojakim charakterze, zarówno informacyjnym, jak i antropologicznym. Komunikacja wirtualna nie jest wyjątkiem i integralnie zawiera aspekty antropologiczne, społeczne, etyczne, więc, nie ulega wątpliwości, że ludzie Kościoła, filozofowie, antropolodzy mają bezpośredni obowiązek rozpoznać te nietechniczne aspekty, zrozumieć je i ocenić. Najpierw konieczne jest posiadanie przynajmniej krótkiego opisu komunikacji wirtualnej na temat jej natury i właściwościach. Komunikacja wirtualna to model praktyk wirtualnych i zjawisk wirtualnych. Komunikacja w cyberprzestrzeni, w Internecie to jest komunikacja wirtualna,

nieaktualizowana oraz obejmuje wiele bardzo różnych form i rodzajów, więc, aby przeanalizować jej właściwości i problemy, należy zwrócić uwagę na te główne. Są to dobrze znane: osobista korespondencja e-mailowa (w tym wiadomości audio i wideo), Skype; komunikacja zbiorowa w sieciach społecznościowych, czatach, edukacja społeczności sieciowych; komunikacja na forach tematycznych; komentarze do tekstów internetowych, postów na portalach społecznościowych, dialogi komentarzy. Listę można kontynuować, ale już możemy stwierdzić, że wirtualna komunikacja jest barwną i różnorodną, bardzo zróżnicowaną i zdywersyfikowaną. Tak więc, pierwszym zadaniem analizy tego zjawiska jest uporządkowanie jej treści, rodzajów i form. Naszym zdaniem, ważnym przykładem może tu być ustrukturyzowanie aktualnej komunikacji osobistej [1]. Wszystkie te praktyki można uznać za zgrupowane wokół centralnego rdzenia, jakim jest pewna uporządkowana seria, a raczej – rosnąco stopniowa hierarchia form komunikacji. Formy te w czystej postaci są tworzone i kultywowane w praktyce ascetycznej.

To, co jest teraz ważne, to zasady, na których zbudowana jest hierarchia? Odpowiedź jest prosta: etapy symbolizują zjednoczenie z Bogiem, wcielenie całej istoty człowieka w jego energiach w Osobie Boskiej; dlatego te kroki są etapami stawania się osobowością, procesem budowania osobowości osoby. Osobowość i komunikacja, według teologii chrześcijańskiej, pozostają w ścisłej interakcji, tożsamej relacji. Kształtowanie pełnej osobowości to budowanie odpowiedniej komunikacji, co oznacza stałe poszerzanie jej przestrzeni i wzbogacanie jej form, rosnące zróżnicowanie, zorganizowanie. Pomaga nam to zrozumieć, jakie zasady umożliwiły zorganizowanie wielu form komunikacji wirtualnej. W przypadku rzeczywistej komunikacji dość adekwatną cechą wewnętrzną jest «głębokość komunikacji», która wiąże się z szeregiem bardziej szczegółowych i weryfikowalnych predykatów, jako miara zróżnicowania przestrzeni komunikacyjnej, stopnia zaangażowania w komunikację, stopień wzajemnego zrozumienia działań i myśli.

Wracając do komunikacji wirtualnej, jak ona prezentowana w naszym krótkim zestawieniu, widzimy, że jej rodzaje i formy można porównać według głębokości lub stopnia wirtualizacji. Cecha tzw. «*Mutatis mutandis*» może odgrywać taką rolę w dziedzinie komunikacji wirtualnej, jak «głębokość komunikacji» w sferze rzeczywistej. Oczywiście z «zastąpieniem plusa przez minus»: jeśli wzrost głębokości komunikacji jest wzrostem jej intensywności, nasycenia, kompletności, to wzrost głębokości wirtualizacji jest wzrostem niedoaktualizowania komunikacji, jej niekompletności w pewne aspekty. Musimy odróżnić komunikację wirtualną, do której zaangażowani, od dowolnych praktyk wykorzystujących komputer i Internet. Naszym przedmiotem badań nie jest technologia, ale zmiana człowieka w perspektywie jego interakcji z technologią. W przypadku zanurzania się w wirtualnej rzeczywistości człowiek nabywa inne struktury osobowości i tożsamości, m.in. kolejną konstytucję, odbywa się zmiana formacji antropologicznej, a zatem wirtualizacja człowieka oznacza w szczególności wirtualizację komunikacji [5, s. 180]. Jednak nie wszystkie praktyki komputerowe i internetowe są prawidłowymi antropopraktykami wirtualnymi, które pociągają za sobą wirtualizację człowieka. Na przykład, jeśli ktoś pisze, wysyła e-mail lub go czyta, jego konstytucja w ogóle się nie zmienia, a jego antropologiczny charakter nie odpowiada komunikacji wirtualnej, ale zwyczajnej komunikacji epistolarnej, właściwej nie Wirtualnemu Człowieku. Tym samym poczta elektroniczna nie należy do tych form, w których kształtuje się Wirtualny Człowiek i prowadzona jest wirtualna komunikacja, bowiem nie ma całkowitego zanurzenia się w wirtualnej rzeczywistości.

Z drugiej strony, dla wszystkich rodzajów komunikacji, w których takie zanurzenie jest obecne, a w szczególności dla wszystkich form komunikacji wirtualnej, możliwe jest stwierdzenie ich zasadniczej różnicy od chrześcijańskich form zjednoczenia z Bogiem. Katolicyzm często podkreśla, że chrześcijańskie rozumienie Zbawienia opiera się na ideę przywrócenia integralności człowieka. Tak więc, praktyka ascetyczna osobowości odbywa się przy udziale wszystkich szczebli człowieka, a zaczyna się od zebrania wszystkich energii i myśli w jednym ośrodku, racjonalnym sercu. Ale człowiek, którego osobowość i tożsamość kształtują się w formach wirtualnych, nie może posiadać integralności i koncentracji całości niezbędnej do wzniesienia się na poziom Boskości. Powyżej

zidentyfikowaliśmy już formę, która odpowiada stopniu minimalnemu: jest to poczta elektroniczna i podobne praktyki, w których wykorzystywaniu technologii komputerowych i sieciowych prawie nie towarzyszą efekty antropologiczne. Po tym «poziomie zerowym» wirtualizacji następują te, w których zmiany antropologiczne już zachodzą. Jednocześnie rosnąca głębia wirtualizacji oznacza zwiększenie dystansu od rzeczywistej komunikacji osobistej, niedorealizowanie, utratę coraz większego zakresu jej właściwości. Jednym z pierwszych kroków na tej ścieżce jest komunikacja na osobistych stronach sieci społecznościowych. Na tym etapie wirtualizacja jest jeszcze mniej ważna. Należy zauważyć, że nieintegralność osoby sieciowej wzmocnioną wyłącznie przez nieuniknione stworzenie wizerunku, stylizacji osoby, to jest tzw. «wirtualizacja kosmetyczna» [7, s. 45]. Kolejny etap pogłębiania wirtualizacji jest komunikacja online nie nazywając własnego imienia, pod maską. To jest ważny szczebel: zrzeczenie się nazwiska i osoby; własna twarz, a nawet wizerunek jest usuwany z przestrzeni komunikacji i zastępowany przez charakter warunkowy.

Konsekwencje antropologiczne w tym przypadku są ogromne, na przykład dramatyczny spadek odpowiedzialności uczestników. Z kolei te konsekwencje wpływają na zasady, kodeks komunikacji, sieciowe «zachowania społeczne» wirtualnych bohaterów. Następnie jako osobny szczebel należy wyróżnić komunikację pod «nickiem». Nick jest demonstracyjnie prymitywną maską, postacią, wyposażoną w kilka cech hiperbolicznych [5, s. 58]. W związku z tym, sieciowe zachowanie człowieka charakteryzuje się również chamstwem i prymitywizmem bez wszelkich granic. Na tym etapie, w porównaniu z poprzednim, wirtualizacja człowieka, znacznie się rozwija. Więc, komunikacja sieciowa bardzo różni się treściami antropologicznymi, nie wszystkie rodzaje komunikacji pociągają za sobą zmiany w konstytucji człowieka, a ich uporządkowanie ze względu na głębokość wirtualizacji jest właśnie tym, co pozwala ocenić zakres tych zmian.

Nie można zaprzeczyć, że współczesne IT sprawiło, że komunikacja stała się niezmiernie bardziej rozpowszechniona i dostępna, niesamowicie zwiększyło się natężenie komunikacji i przekształcono całą globalną rzeczywistość w jedno środowisko komunikacyjne. Niewątpliwie jest także, że wzrostu zewnętrznemu, postępu informacyjnemu towarzyszy wewnętrzna, antropologiczna degradacja. Nasza analiza pozwala nam ustalić jej główne przejawy i właściwości. Zidentyfikowaliśmy szereg stopni pogłębienia wirtualizacji, od prostego e-maila do komunikacji pseudonimowej, czyli przy pomocy nicków, a w podsumowaniu został zidentyfikowany główny trend: zubożenie wymiany międzyludzkiej, zanik osoby ludzkiej, narastająca bezosobowość, prymitywna komunikacja, chamstwo masek i ról.

Definiujące cechy wirtualizacji człowieka obejmują zmniejszenie łączności, integralności, jedynej organizacji wewnętrznego świata człowieka, jego zachowań i działań, a także spadek zdolności do kontroli i samokontroli, samoanalizy, samoobserwacji. Pierwsza cecha pociąga za sobą wady intelektualnych aspektów komunikacji wirtualnej: ma ograniczone możliwości spójnego, integralnego myślenia i logicznego wnioskowania. Wraz z pogłębianiem się wirtualizacji rozwija się w nim nielogiczność i chaos. Druga cecha ma ważne przejawy w wielu i różnych obszarach, które stanowią najbardziej bezpośrednie i znaczące zagrożenie antropologiczne.

Przede wszystkim musimy pamiętać, że Wirtualny Człowiek kultury współczesnego świata, a zwłaszcza kultury zachodniego chrześcijaństwa, nie może istnieć całkowicie w wirtualnej rzeczywistości, koniecznie wraca na chwilę do rzeczywistej rzeczywistości i w tym sensie, jest to człowiek płazów. Omawiana cecha niebezpiecznie burzy relacje z rzeczywistością. Wirtualizacja wraz z narastającym usunięciem kontroli i samokontroli stwarza trudności w powrocie do rzeczywistej rzeczywistości. Osoba, która wróciła ze świata wirtualnego, czasem jest nieadekwatna w komunikacji i reakcjach i to dziś jest duży problem, który niesie ze sobą dwa rodzaje niebezpieczeństw: po pierwsze, degradację środowiska komunikacyjnego i zniszczenie więzi społecznych, po drugie, zwiększenie ryzyka katastrof spowodowanych przez człowieka, zmniejszając zdolność koncentracji uwagi, kompleksową kontrolę i szybkość, dokładną reakcję. Kolejna konsekwencja tej samej cechy jest bezpośrednio związana z właściwościami komunikacji wirtualnej. Zmniejszona samokontrola, wspomniany już spadek odpowiedzialności wpływa również

na wewnętrzny świat człowieka, powodując zacieranie i dezintegrację jego postaw etycznych, zniesienie barier moralnych.

Wirtualizacja etyki jest nieuniknionym aspektem wirtualizacji człowieka, a pogłębianie wirtualizacji prowadzi do coraz pełniejszej deetyzacji. Ruch w kierunku deetyzacji generują i wspierają definiujące cechy komunikacji wirtualnej [8, s. 340]. Wzrost wirtualizacji komunikacji pociąga za sobą wzrost jej anonimowości, bezosobowości i tego, jak tworzy się dystans między osobą komunikacji a samym aktem komunikacji, jakby usuwając obecność tej osoby w akcie komunikacji. Dla wirtualnego bohatera jego działania są dla niego całkowicie realne wyłącznie w przypadku, gdy to są całkowicie jego działania. Dlatego nie powstają w związku z nimi zakazy moralne i nie ma przeszkód do jakiegokolwiek działań. To jest dokładnie to, co widzimy w głębokich stopniach malejącej hierarchii komunikacji wirtualnej, a szczególnie widocznie możemy obserwować takie zjawisko w komentarzach tworzonych pod nickiem. Tutaj, jak widzimy, często rodzi się prawdziwa pokusa upadku, chęć dotarcia do krawędzi i do końca, aby wyrzucić najgorszą, najbardziej okrutną rzecz, na jaką tylko jest zdolny. A dziś, w związku z konfliktem rosyjsko-ukraińskim, te zjawiska w Internecie osiągnęły niespotykane dotąd rozmiary, dlatego większość stron omawiających bieżące wydarzenia została zmuszona do zamknięcia sekcji komentarzy, tak przytłoczonych nawalem wirtualnej nienawiści i animozji.

Wnioski. Wirtualizacja kultury i przestrzeni internetowej na bardzo wczesnym etapie daje ludziom, zwłaszcza młodym, ogromne możliwości czynienia dobra lub zła sobie lub innym. Internet stwarza możliwości do wzbogacenia ich życia w sposób, o jakim poprzednie pokolenia nie mogły marzyć, a z kolei pozwolić wzbogacić życie innych. Może też zanurzyć ich w kulturę konsumpcyjną, w świat fantazji pornograficznych i brutalnych, prowadząc do patologicznej izolacji od innych ludzi. Młodzież jest przyszłością społeczeństwa i wspólnoty religijnej. Pożyteczne wykorzystanie cyberprzestrzeni pomoże przygotować ich do odpowiedzialnego wykonywania swoich obowiązków wobec społeczeństwa, niezależnie od treści działań, czy to świeckich, czy konceptualno-religijnych. Wirtualny Kraj Cyberia to nie tylko miejsce rozrywki i przyjemności. Jest narzędziem kształtowania otwartości i rozwoju polifonii zainteresowań.

W cyberprzestrzeni również można wezwać do pójścia pod prąd, do przeciwstawienia się kulturze masowej, a nawet do znoszenia prześladowań w imię tego, co słuszne i dobre. Bez względu na różne oceny wpływu wirtualizacji kulturowej na sposób życia i myślenie człowieka, sam fakt tego wpływu jest oczywisty. Cyberprzestrzeń to nie tylko format wymiany informacji, to realna dziedzina życia, która dostarcza zastępczych rozwiązań dla niemal wszystkich społeczno-kulturowych potrzeb człowieka. Wirtualny świat rzeczywistości komputerowej i sieci WWW stał się głównym czynnikiem kultury XXI wieku. W odróżnieniu od tradycyjnych mediów, wirtualizacja i internetyzacja dzisiejszej neokultury wspiera samodzielne formowanie indywidualnego pola informacyjno-komunikacyjnego, nie tylko jako środka do przechowywania i przekazywania informacji, ale uniwersalną platformę dla działań społeczno-kulturalnych i twórczej aktywności.

Список використаних джерел та літератури

1. Барышев Р. Личность в контексте киберпространства. *Вестник Челябинского государственного университета. Философия. Социология. Культурология*. 2011. 2 (217). С. 15–18.
2. Воронов В., Михайлов М. Доходит ли виртуальная молитва до Бога? Режим доступа: https://www.vladimironline.ru/culture/review/id_29838/ (дата обращения 04.09.2021).
3. Усанова Д. Виртуальная культура как феномен современности ее репрезентация в субкультурных практиках. *Теория и практика общественного развития*. 2013. 11. С. 395–397.
4. Катречко С. Трансформация сознания в эпоху Интернета. *Влияние Интернета на сознание и структурирование*. Москва: Институт философии РАН, 2004. С. 57–72.
5. Кастельс М. Галактика Интернет: размышление об Интернете, бизнесе и обществе. Екатеринбург: У-Фактория: Изд-во Гуманитарного ун-та, 2014. 327 с.
6. Хоружий С. О ценности личного общения в мире гуманитарной коммуникации. *Культура и искусство*. 2012. 3(9). С.46–49.
7. Hammet F. *Virtualreality*. New York, 1993. 213 p.

8. Teo A. Social isolation associated with depression: A case report of hikikomori. *International Journal of Social Psychiatry*. 2013. 59 (4). P. 339–341.

References (translated & transliterated)

1. Baryshev, R. (2011). Lichnost' v kontekste kiberprostranstva [Personality in the context of cyberspace]. *Vestnik Chelyabinskogo gosudarstvennogo universiteta. Filosofiya. Sotsiologiya. Kul'turologiya*, 2 (217), 15–18 [inRussian].
2. Voronov, V., Mikhaylov, M. *Dokhodit li virtual'naya molitva do Boga? [Does Virtual Prayer Reach God?]* Retrieved from: https://www.vladimironline.ru/culture/review/id_29838/ (last accessed: 04.09.2021) [inRussian].
3. Usanova, D. (2013). Virtual'naya kul'tura kak fenomen sovremennosti i yeye reprezentatsiya v subkul'turnykh praktikakh [Virtual culture as a modern phenomenon and its representation in subcultural practices]. *Teoriya i praktika obshchestvennogo razvitiya*, 11, 395–397 [inRussian].
4. Katrechko, S. (2004). Transformatsiya soznaniya v epokhu Interneta [Transformation of consciousness in the era of the Internet]. *Vliyaniye Interneta na soznaniye i strukturu znaniya*. Moskva: Institut filosofii RAN, 57–72 [inRussian].
5. Kastel's, M. (2014). Galaktika Internet: razmyshleniye ob Internete, biznese i obshchestve [The Internet Galaxy: A Reflection on the Internet, Business and Society]. Yekaterinburg : U-Faktoriya: Izd-vo Gumanitarnogo un-ta [inRussian].
6. Khoruzhiy, S. (2012). O tsennosti lichnogo obshcheniya v mire gumanitarnoy kommunikatsii [On the value of personal communication in the world of humanitarian communication]. *Kul'tura i iskusstvo*, 3(9), 46–49 [inRussian].
7. Hammet, F. (1993). *Virtual reality*. New York [in English].
8. Teo, A. (2013). Social isolation associated with depression: A case report of hikikomori. *International Journal of Social Psychiatry*. 59 (4), 339–341 [in English].

Статтю отримано 14.09.2021 р.

Прийнято до друку 18.10.2021 р.